

Література

1. Бородовський С. О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України [текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Бородовський Станіслав Олександрович; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 211 с.

2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т. Б. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін.; за ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.

3. Мельник М. Б. Правова природа та сутність майнових інтересів дитини при припиненні права на аліменти у зв'язку із набуттям у власність нерухомого майна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – № 15. – Том. 2. – 2015. – С. 43–46.

УДК 347; 34.01 (043.2)

Мельник Я. Я., к.ю.н., докторант,
Інститут законодавства
Верховної Ради України, м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ДІЇ РЕЖИМУ ЦИВІЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СПОРАХ ПРО ВИЗНАННЯ СУДОМ НЕОБГУРНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ ВИТРЕБУВАННЯ

З доктринальної точки зору впливає, що цивільний процесуальний режим покликаний забезпечити дотримання цивільної процесуальної форми, суть якої, як відомо, зводиться до конкретно визначеного порядку розгляду та вирішення цивільної справи. Проте момент забезпечення дотримання цивільної процесуальної форми (як під час розгляду, так і під час вирішення справи судом) – покладено на такий специфічний інструмент доктрини цивільного судочинства, як ото *«режим цивільної процесуальної безпеки»*. Саме вчення про правову природу дії цього процесуально-правового феномену надає можливість не тільки «проявити» незриму матерію властивості цивільної процесуальної форми, але й ідентифікувати ряд цивільних процесуальних колізій, загроз, несприятливих наслідків в ході розгляду і вирішення цивільної справи судом, як і в повній мірі визначити питання процесуальних ускладнень, зловживань правом [5, с.83], тощо. Відтак, важливість дії режиму цивільної процесуальної безпеки важко применшити чи то недооцінити.

У справах *про визнання судом необгурнтованими активів та їх витребування* проблематика набуває особливого характеру, адже категорія справ не тільки пов'язана із дотриманням основоположних конституційних та цивілістичних засад *«непорушності права власності»* (ст. 41 Конституції України; п. 2 ч. 1 ст. 3, ч. 2 ст. 293 Цивільного кодексу України – надалі – ЦК України; тощо), *«забезпечення безпеки людині та*

громадянинові» (ст. 3 Конституції України; ст. 282 ЦК України) в контексті утворення загроз її особистим немайновим та майновим правам (ст.ст. 1163–1165 ЦК України), права на безпеку, тощо, але й, безпосередньо при забезпеченню реалізації повноважень державою, спрямованих на захист національної безпеки.

В контексті дії ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки» до об'єктів національної безпеки віднесено – людину та громадянина (їхні конституційні права і свободи); суспільство (його матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси), державу (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність). А вже суд загальної юрисдикції відповідно до ст. 4 цього Закону – до суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Утім, розглядаючи мету та завдання категорії справ «*визнання судом необґуртованими активів та їх витребування*» слід відшукати і місце, а власне і функціональне призначення та навантаження на передбачені конституційні та цивілістичні права і свободи, властивості режиму цивільної процесуальної безпеки, його межі дії тощо.

Вважаємо, що за фактичними та юридичними обставинами, насамперед слід констатувати про розширення дії предмету та методу цивільного процесуального права. Адже в силу передбаченого законом процесуальної можливості забезпечити національну безпеку, процесуальна безпека повинна якомога точніше забезпечити непорушні права та свободи відповідачів, так й інтереси держави. Власне – повинно бути забезпечено співвідношення публічних та приватних основ в цивільному судочинстві.

С. А. Курочкін вказує на те, що *приватні основи в цивільному судочинстві* (основні положення, принципи) відображають основи координації (узгодженості) діяльності учасників процесуальних відносин в умовах їх юридичної рівності, координації, які націлені на утворення умов для максимально ефективної реалізації ними своїх (приватних) інтересів [4, с. 271–272]. А от публічно-правові, на думку вченого, є умовами, які покликані забезпечити розгляд юридичної справи владним органом (судом) та винесення ним правозастосовних актів індивідуального характеру, розповсюдження дії загальних нормативних приписів (норм права) на конкретне суспільне відношення; забезпечення для учасників процесу, як і для самого органу (суду) стандарти справедливого судочинства [4, с. 292]. Механізм забезпечення справедливості судового розгляду цивільних справ ґрунтується на думку О. І. Краплюка – на концепції соціального судочинства, якій властиві риси спрямованості на забезпечення прав людини; нівелювання соціальної, економічної та іншої нерівності можливостей учасників процесу перед судом; активній позиції суду по управлінню рухом справи та наповненню

її доказовим матеріалом; взаємній відповідальності суду та інших учасників процесу; спрямованості на встановлення істини у справі [2, с. 14], тощо. Слушною є й позиція І. М. Спіцина, який акцентує увагу на важливості режиму транспарентності (відкритості) у цивільному судочинстві. Адже такий, на думку вченого, являє собою систему правових засобів та методів забезпечення оптимальної інформаційної відкритості судової влади в сфері відправлення судочинства [11, с. 71].

Також важливою гарантією дотримання режиму безпеки цивільного судочинства є покладення на прокурора обов'язків по збиранню доказів (ч. 2 ст. 233¹ ЦПК України), ймовірно які можуть чи то могли бути отримані в кримінальному провадженні із дотримання принципів верховенства права.

Звісно, деякі процесуалісти доволі скептично ставляться до появи такої конструкції (категорії справи) саме в цивільному судочинстві [1, с. 17–20]. Однак, на нашу думку, слід враховувати перехідний стан держави та права («transitional justice» в Україні). А саме, йдеться про те, що забезпечити належну судову політику в контексті її інтеграційного процесу (щодо застосування судом санкцій у період «transitional justice»), можливо тільки в рамках вироблення належного режиму цивільної процесуальної безпеки, як комплексу засобів та способів, що націлені на подолання процесуальних ускладнень, загроз та небезпек у праві [7, с. 233]. Тому якраз і в порядку цивільного судочинства є доцільність у приватно-правовому аспекті забезпечити змагальність публічних інтересів держави.

Аналізуючи властивості режиму цивільної процесуальної безпеки та дію під час розгляду цієї категорії справ принципів цивільного судочинства, ми можемо вказати на те, що тут можливе використання як «жорсткого» так і «м'якого» забезпечення правового регулювання [6, с. 97], із домінуванням «жорсткого» в частині посилення імперативного методу щодо правовідносин по доказуванню та доказах, по визначенні підстави та предмету позову, щодо забезпечення судової охорони права власності майна (активів), які стали предметом спору; щодо процедури судових доручень про зібрання доказів, допит свідків, тощо.

В рамках викладеного, можливо вказати на те, режим цивільної процесуальної безпеки доволі тісно поєднується із дією режиму національної безпеки, охоплюється таким. Властивість режиму цивільної процесуальної безпеки зорієнтована на захист публічних інтересів держави, де домінує дія публічно-правових принципів, що зумовлює посилену дію імперативної частини методу цивільного процесуального права. Процесуальні гарантії безпеки цивільного судочинства забезпечуються контролем суду по охороні та захисту прав, свобод та інтересів учасників цивільного процесу, його специфічним процесуально-правовим статусом, незалежністю, підкорення тільки закону та

верховенству права, як і безпосередньо гарантіями реалізації права на захист, на апеляцію, на забезпечення позову та доказів, тощо.

Відтак, дія режиму цивільної процесуальної безпеки в даній категорії справ є вкрай актуальним та необхідним механізмом в період перехідного типу держави та права («transitional justice» в Україні), проте його удосконалення в процесуальному аспекті наразі є нагальним в силу потреби чіткості законодавчого закріплення: (а) дотримання цивільної процесуальної форми щодо процедури розгляду справи без процесуальних зловживань та ускладнень; (б) неможливість укладення мирової угоди (адже за ч. 1 ст. 46 ЦПК України, прокурор не може укласти мирову угоду, але якщо у справі бере участь додатково третя особа – такий варіант цілком ймовірний. Однак, у такому випадку залишається відкритим питання наслідків виконання такої угоди, її співвідношення із суттю самого предмету спору); (в) охорона прав членів сім'ї власників-сумісників чи то в контексті правовідносин, в контексті ст.190 СК України; (г) «дисонас» (дихотомія) із інститутом забезпечення позову та доказів; (д) визнання та поширення дії рішень суду, які б суперечили національним інтересам України (п. 7 ч. 2 ст. 396 ЦПК України); (е) виконання рішення суду з подібних категорій справ в контексті визначення вартості активів (щодо методики, оцінки, процедури виконання рішення, зміни правовідносин чи то об'єктів-активів, майна, його забезпечення придатності, місцезнаходження на території іншої країни) тощо.

Література

1. Гусаров К. В. Окремі законодавчі ініціативи щодо стягнення необґрунтованих активів в порядку цивільного судочинства / К. В. Гусаров // Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2016 р.). – Х.: 2016. – С. 17–20.

2. Карплюк О. І. Механізм забезпечення справедливості судового розгляду цивільних справ [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Карплюк Олег Іванович; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. – К., 2016. – 18 с.

3. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Курочкин С. А. Частные и публичные начала в цивилистическом процессе / Курочкин С. А.; науч.ред. В. В. Ярков. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 560 с.

5. Мельник Я. Я. Режим цивільної процесуальної безпеки та його доктрина, як правова матерія цивільної процесуальної форми [текст] / Я. Я. Мельник // Право і суспільство. – № 1. – 2016. – С. 78-83.

6. Мельник Я. Я. Класифікація та властивості режиму цивільної процесуальної безпеки в цивільному судочинстві [текст] / Я. Я. Мельник // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – № 6. – 2016. – С. 93–98.

7. Мельник Я. Я. Дія режиму цивільної процесуальної безпеки в період «transitional justice»: на прикладі застосування Закону України «Про санкції» // Міжнародна науково-практична конференція «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України». – Київ: Національна академія прокуратури України. – 2016. – С. 230–234.

8. Про санкції: Верховна Рада України; Закон від 14.08.2014 р. № 1644-VII [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1644-18?test=XX7MfyrCSgky4vSIZinsG7AzHdlksFggkRbI1c>.

9. Про основи національної безпеки України: Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

10. Сімейний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

11. Спицин И. Н. Транспарентность в цивилистическом процессе / Спицин И. Н. – М.: Инфотропик Медиа, 2013. – 348 с.

12. Цивільний процесуальний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 18.03.2004р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page>.

13. Цивільний кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

УДК 347 (043.2)

Надьон В. В., к.ю.н., доцент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ОBOB'ЯЗКУ В АБСОЛЮТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Змістом правовідносин є суб'єктивні права та обов'язки. Як правило, суб'єктивному праву кореспондує суб'єктивний обов'язок (або навпаки). Це типова ситуація, відповідно до якої побудовані цивільні правовідносини. Однак, цивільному праву відомі такі правовідносини, в